

LUNDS
UNIVERSITET

Krigstraumatiserad i Sverige

- En undersökning om elever som kommer till Sverige från krigshärjade länder och hur deras trauman hanteras i skolan.

Caroline Dellgren

Mänskliga Rättighetsstudier

Vårterminen 2010

Handledare: Eva Skowronski

ABSTRACT

Varje år kommer det barn och ungdomar till Sverige från krigshärjade länder runt om i världen. De flyr sina hemland på grund av förtryck och våld i hopp om att starta ett nytt liv utan ständig oro för sina liv. Migrationsverket visar att 24 000 människor sökte asyl i Sverige under 2009, av dessa var 27 % barn och ungdomar. I Sverige får dessa barn och ungdomar en möjlighet att gå i skolan och lära sig svenska. Men deras tidigare traumatiska upplevelser tar sig ibland uttryck i form av en posttraumatisk stress med en rad symtom vilket kan påverka skolgången.

Skolan erbjuder elever som har varit med om traumatiska upplevelser hjälp i form av samtalsterapi med kurator och annan skolpersonal. Vid behov kopplar även skolan in utomstående hjälpresurser.

Syftet med denna studie är att, utifrån skolpersonalens syn, undersöka hur skolan arbetar i hanteringen av krigsskadade elevers trauman samt hur dessa trauman uttrycker sig i skolan.

Nyckelord: *IVIK, posttraumatisk stress, invandrare, skola, elever, lärare, krigshärjade länder, rehabilitering, asyl.*

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Abstract.....	2
Innehållsförteckning.....	3
Förkortningar.....	4
INLEDNING.....	5
1.1 Syfte och frågeställning.....	5
1.2 Metod.....	6
1.3 Teoretiska utgångspunkter.....	7
2. BAKGRUND.....	9
2.1 Varför man lämnar sitt hemland	9
2.2 Statistik och fakta.....	10
2.3 Asylprocessen.....	10
2.4 När spänningarna släpper.....	11
2.5 Rätten till utbildning.....	11
2.6 Vad skolan bör erbjuda för hjälp.....	12
3. RESULTAT OCH ANALYS.....	13
3.1 Information om elevens bakgrund.....	13
3.2 Elevernas upplevelser.....	15
3.2.1 Tidigare traumatiska upplevelser.....	15
3.2.2 Elevernas pågående situation.....	16
3.3 Hur den posttraumatiska stressen uttrycker sig i skolan.....	17
3.4 Hur hanterar skolan elevernas trauman.....	18
3.4.1 Vad skolan erbjuder inom sina väggar.....	18
3.4.2 Vad skolan erbjuder utanför skolan.....	20
3.5 Vad som kan förbättras enligt skolpersonalen.....	21
3.6 Skolans arbete för att öka kontakten med andra elever.....	23
4. AVSLUTNING.....	27
4.1 Slutsatser.....	27
4.2 Avslutande diskussion.....	28
REFERENSER.....	30
Bilaga 1 Intervjufrågor till lärarna.....	32
Bilaga 2 Intervjufrågor till kuratorn.....	33
Bilaga 3 Intervjufrågor till skolsköterskan.....	34

FÖRKORTNINGAR

IVIK – Individuella Introduktionskurser för Invandrare

PTSD – Posttraumatisk Stress Syndrom

BUP – Barn- och Ungdomspsykiatri

NIP teamet – Nyinsjuknande i Psykos

1. INLEDNING

Varje år kommer det barn och ungdomar som flyktingar till Sverige från krigshärjade länder runt om i världen i hopp om ett nytt och bättre liv. Många av dem har kanske varit tvungna att fly för sina liv och har varit med om traumatiska upplevelser där de kan ha förlorat en familjemedlem, fått sina mänskliga rättigheter kränkta och utsatts för grova brott. I Sverige kan de här människorna få en chans till ett nytt liv, en chans att skaffa ett arbete, en bostad och möjligheten att få leva ett liv i trygghet utan ständig rädsla. Ungdomar i gymnasieåldern erbjuds ett förberedande program som heter Individuella Programmens Introduktionskurser för invandrare, förkortat IVIK, som framförallt är en intensivkurs i svenska. Men att komma till ett nytt land är inte alltid lätt, det kan faktiskt vara mycket svårt. Man förstår inte språket, känner inte till kulturen, hittar kanske inte i den staden man bor i och vet inte hur det samhället fungerar. Utöver dessa svårigheter lider många av dessa barn och ungdomar av posttraumatisk stress och detta påverkar deras vardagsliv och även deras skolgång. Därför kan det ses som angeläget att det görs undersökningar av hur skolan hanterar dessa elevers trauma och erfarenheter av krig samt hur detta uttrycker sig under undervisningen.

1.1 Syfte och frågeställning

Mitt syfte med den här undersökningen är undersöka hur personalen på en gymnasieskola i Landskrona hanterar krigsskadade elevers eventuella trauma, sett ur personalens synvinkel. Målet är även att man ska få en insyn hur tidigare traumatiska upplevelser uttrycker sig i klassrummet. Undersökningen syftar till att lyfta fram skolpersonalen åsikter och erfarenheter kring skolan sätt att hantera dessa elevers trauman.

Huvudfråga:

Hur hanteras krigsskadade elevers trauma i förberedande studier till gymnasiet av skolan?

Underfrågor:

1. Vad får skolpersonalen för information om nyanlända elever från krigshärjade länder?
2. Hur märker lärarna respektive kuratorer och skolsköterska av elevernas tidigare traumatiska upplevelser?

3. Vad bör skolan förbättra alternativt förändra enligt skolpersonalen i den hjälp de erbjuder dessa krigsskadade elever?

1.2 Metod

För att kunna besvara min frågeställning valde jag att undersöka ett urval personers erfarenheter i praktiken. Jag har intervjuat två lärare, en kurator samt en skolsköterska på en gymnasieskola i Landskrona. Anledningen till att just denna personal blev underlag för min undersökning är för att det främst är dessa personer som har kontakt med eleverna i skolan och eftersom lärarna träffar eleverna nästan dagligen valde jag att intervjua två lärare. Jag fick kontakt med den ena läraren via rektorn, lärare nummer två fick jag kontakt med genom den första läraren och skolsköterskan och kuratorn fick jag kontakt med via telefon och mejl på eget initiativ. Både skolpersonalen och skolan som ligger till grund för min undersökning är anonyma i uppsatsen och har därför fått nya namn i resultat och analysdelen. Då det som är intressant för studien är hur lärare och skolpersonal hanterar elevernas trauma samt hur de märker av elevernas posttraumatiska stress har jag utfört en semistrukturerad kvalitativ intervju. Jag är medveten om att då det är jag som ställer frågorna så kanske jag inte får respondentens alla tankar och funderingar kring ämnet och det är just därför jag har valt att göra intervjun semistrukturerad. I mitt studerande av olika intervjumetoder har jag använt mig av Annika Lantz bok ”*Intervjumetodik*” och enligt henne är en semistrukturerad intervjumetod den mest effektiva metoden om man vill få mer förståelse i ett fenomen som kan vara abstrakt då man inte låser respondenten vid sina frågor utan öppet och ledigt intervjuar personen med intervjufrågorna endast som riktlinjer.¹ Den semistrukturerade intervjun är mer öppen och ger möjligheten till bredare svar från respondenten. Detta för att jag vill få en bättre förståelse kring hur denna skolpersonal känner kring ämnet och enligt Lantz kan analyser av enskilda fall vara exempel för hur ett fenomen ter sig i den större kontexten. Med kvalitativ intervju innebär att man undersöker någons uppfattningar och erfarenheter, och intresserar sig för en eller några personer. Detta till skillnad från en kvantitativ metod där man ofta använder enkäter för att man är mer ute efter mångfald för att exempelvis utföra en statistisk undersökning,

Innan intervjuerna förberedde jag 10-17 frågor (se bilaga 1-3) som jag ansåg behandlade de områden jag sökte svar på. Intervjuerna ägde rum på skolan under ostörda omständigheter. Enligt Lantz är det viktigt att intervjuaren förklarar sitt syfte för undersökningen för

¹ Lantz Annika, *Intervjumetodik*, s. 31

respondenten innan intervjun börjar.² Jag presenterade därför mig själv, undersökningens syfte samt hur jag hade lagt upp intervjun. Innan intervjuens början informerade jag respondenten om att både skolan och han/hon är anonym i uppsatsen. Jag frågade även respondenten om jag fick spela in samtalet med hjälp av en diktafon eller om de ville att jag skulle anteckna för hand under tiden. Båda lärarna samt skolsköterskan gav mig tillåtelse att spela in intervjuerna och kuratorn bad mig anteckna. Transkriberingen av de inspelade intervjuerna är nästan ordagranna, med undantag för eventuella upprepningar av ord. Eventuella pauser och tonlägen har också uteslutits från transkriberingen. När det gäller kuratorns intervju som jag fick anteckna med papper och penna fick jag inte med hans exakta ordval, det bör därför uppmärksammas att de citat som kommer från kuratorn under resultat och analysdelen inte är ordagranna men så nära jag kunde komma.

Intervjuerna analyserade jag sedan separat och försökte hitta ett mönster som antingen liknande varandra eller skiljde sig från varandra. Jag lyfter även fram delar av den forskning jag valt att använda mig av för att se hur den liknar eller skiljer sig från respondenternas åsikter och erfarenheter.

Då den här studien baseras på fyra personers uppfattningar och erfarenheter är jag medveten om att man inte kan generalisera uppsatsens slutsatser till övriga skolor i landet. Men det kan hållas som exempel på hur det kan se ut på en svensk gymnasieskola.

1.3 Teoretiska utgångspunkter

I min bakgrund samt analys har jag använt mig av tidigare utförd forskning på området. Jag har främst valt att studera Cederbergs studie ”Utifrån sett - Inifrån upplevt”, Rodell Olgacs forskning i förberedande studier, Herberts teori om trauma i klassrummet samt Angel och Hjerner avhandling ”Att möta flyktingar”.

Meta Cederberg är doktorand i pedagogik och har en magisterexamen i socialt arbete. Hennes forskning inriktar sig främst på skolupplevelser, socialt arbete och hälsa. I avhandlingen ”Utifrånsett – Inifrån upplevt” från 2006 hanterar hon dels hur hon gick till väga i studien med hjälp av intervjuer samt hur hennes respondenter upplevde den svenska skolan och samhället.³ Den hanterar även relationen mellan lärare och elev samt vikten av att främja kontakten mellan elever med svenska som modersmål och elever med svenska som andraspråk vilket är relevant för den här undersökningen.

² Lantz Annika, *Intervjumetodik*, s. 112

³ <http://www.nav.mah.se/person/id/HSMACE> den 22 maj 2010 Kl 10:12

Rodell Olgacs forskning har fokuserat mycket på det interkulturella lärandet. Vårt samhälle är mer mångkulturellt idag än tidigare och Rodell Olgac anser att det är viktigt att i förberedelseklassen anpassa undervisning och tillmötesgått efter varje elevs behov. Att behandla alla elever lika vore i sig en diskriminering anser hon då man på så sätt utgår ifrån ”normen” och bortser från många elevers behov.⁴ Detta är relevant för min undersökning eftersom jag kommer hantera det samspel som sker mellan den svenska skolan och ungdomar från krigshärjade länder.

Då uttrycket ”posttraumatiskt stressyndrom”, förkortat PTSD, är ett återkommande begrepp i uppsatsen bör en förklaring av innebörden av PTSD redogöras. PTSD är enligt Herbert ett symptom som i sin tur består av flera olika symptom. De tre huvuddragen är att man; återupplever en eller flera traumatiska situationer, att man betar sig undvikande och tillbakadraget samt utvecklar en hyperkänslighet. Under dessa tre huvuddrag finns i sin tur fem till sju specifika symptom. Till återupplevandet av traumatiska situationer (den första huvudgruppen) hör minnesbilder, obehagliga drömmar som tar form under natten men även under dagen, rädsla för att få uppleva liknande situationer igen samt även att man fysiskt reagerar under tiden man återupplever dessa situationer. Vanligt för det andra symptomet (undvikande beteende) är ett allmänt ointresse för sig själv, för andra människor samt för aktiviteter som kan vara viktiga för bearbetningsprocessen av traumat. Man undviker även att tänka tillbaka på vad man har upplevt, man försöker ofta förtränga känslor och det kan ibland även uppstå minnesluckor från tidigare upplevelser. En slags uppbyggd likgiltighet hör till denna grupp. Till grupp nummer tre hör aggressivitet, irritation, koncentrationssvårigheter, sömnstörningar samt överdriven reaktion vid situationer liknande traumat.⁵ Det är utifrån Herberts begreppsförklaring som uttrycket ”posttraumatisk stress” kommer att tolkas vidare i uppsatsen.

Angel och Hjern arbetar som psykolog respektive läkare. Angel har arbetat med både vuxna och flyktingbarn i terapi sedan sjuttioalet och Hjern har arbetat som läkare främst inriktad på barnsjukvård i en invandrartät förort till Stockholm sedan åttiotalet. De båda genomförde en studie år 1990 på 63 flyktingbarn från Mellanöstern och Chile som kom till Sverige. Det visade sig att efter fem månader i Sverige hade 63 % av de barn som någon gång levit i relationer med krig visat ett avvikande beteende i form av traumatisk stress, jämfört med 15 % av en grupp som inte hade upplevt liknande levnadsförhållanden. Den litteratur jag valt att studera av Angel och

⁴ Rodell Olgac Christina, *Förberedelseklassen – en rehabiliterande interkulturell pedagogik*, Almqvist och Wiksell förlag, Göteborg 1995, s 10

⁵ Herbert Anna ”Väld och trauma i klassrummet” i Lorentz Hans och Bergstedt Bosse (red.), *Interkulturella perspektiv*, Lund: Studentlitteratur 2008, s 200f

Hjern är intressant för undersökningen då de har stor kunskap och erfarenhet inom området jag har behandlat.

2. BAKGRUND

Eftersom att vara människa innebär att man har en rad mänskliga rättigheter kommer det kort att redogöras för de rättigheter som är mest relevanta i sammanhanget, därefter kommer kort fakta och statistik från Migrationsverket över hur många ungdomar vi tar emot i Sverige per år samt hur många som börjar läsa IVIK programmet. Sedan kommer jag att redogöra för hur dessa traumatiska upplevelser som en person har varit med om kan ta sig uttryck i vardagen och hur man kan hantera detta genom dem medel som skolan ska erbjuda.

2.1 Varför man lämnar sitt hemland

Krig förs inte på samma sätt idag som det gjorde för hundra år sedan, staten har nämligen inte längre monopol på våldförandet i krig. Idag tar även gerillor, paramilitära grupper, korrumperade polisstyrkor, terrorister samt även civila mer och mer del av det pågående våldet.⁶ Detta våld uttrycker sig olika beroende på konflikt men några exempel på vad som sker i krig är bombräder mot offentliga platser som skolor och civilbefolkade byar, våldtäkt mot kvinnor och barn, misshandel och amputationer. En del barn har kanske fått någon av sina föräldrar eller anhöriga utsatta för våld eller blivit mördade vilket ger barnen starka traumatiska minnen samt ökar risken för att barnet ska bli utnyttjat på olika vis. Barn som lever själva utan föräldrar eller annan familj blir lätta offer för militärstyrkor och kan lättare bli tvångsrekryteras som barnsoldater.⁷

Men det är inte alltid den här typen av grovt våld som kan få människor att fly sina hemland. Att bli av med sitt hem, sitt arbete, att separeras från nära och kära, att genomgå en drastisk livsstilsförändring, bli fråntagen möjligheten att gå i skolan på grund av krig är faktorer som får folk att lämna sina hemland och som kan vara svåra att genomgå.

I FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna från 1948 (UDHR) står det att alla människor har rätt att lämna sitt eget land och att ändra sin nationalitet.⁸ Detta är precis vad många människor, bosatta i krigshärjade länder, gör. Även om långt ifrån alla gör det frivilligt. Om det

⁶ Kennedy David, *Of War and Law*, Princeton University Press, New Jersey 2006, s 19

⁷ <http://www.unicef.se/om-unicef/fakta-om-unicef-och-barns-rattigheter/barn-i-krig> den 6 april 2010

⁸UDHR Art 13.2, 15.2 Browlie Ian, *Basic Documents on Human Rights*, s 26.

pågår krig eller inbördeskrig i ett land, systematiska övergrepp mot människor och deras rättigheter, är det inte svårt att förstå varför en familj eller en person väljer att söka sig till ett annat land som erbjuder en tryggare miljö och en säkrare framtid. Den är en fundamental rättighet att ha möjlighet till en trygg och säker miljö; Alla människor har rätt till liv, frihet och social säkerhet.⁹

2.2 Statistik och fakta

Enligt UNICEF har FN beräknat att ca 40 miljoner människor flyr sina hem varje år varav hälften av dessa människor är barn.¹⁰ Migrationsverkets statistik visar att över 24000 människor sökte asyl i Sverige under 2009. Av dessa personer var 6577 (ca 27 %) barn och av dessa barn var 2250 (ca 9 %) ensamkommande barn, barn som kommer utan förälder eller annan legal vårdnadshavare.¹¹

Skolverket publicerade i slutet av 2009 statistik över antalet deltagande i IVIK:s studier för läsåret 07/08. På IVIK programmet gick ca 1700 elever i åldrarna 16-19 runt om i Sverige varav ganska exakt hälften var pojkar och hälften var flickor. På listan av de tio vanligaste hemländerna bland dessa elever finner vi länder som exempelvis Irak, Iran, Afghanistan, Somalia och Eritrea.¹²

2.3 Asylprocessen

När en familj eller en person väl har tagit sig till Sverige möts de ofta av en mycket lång process i väntan på beskedet om uppehållstillstånd. Som Angel och Hjern skriver så får detta ens liv att bli ”hängande i luften” och man vet ofta inte om man vågar landa eller inte. Detta är en process som kan ta upp till ett år och ibland flera år vilket kan vara mycket påfrestande för en person. Med minnen från tidigare traumatiska upplevelser, den långa väntan på ett besked om att få stanna i landet eller inte medför nästan alltid en känsla av att inte vara önskvärd någonstans. När, eller om, detta eftertraktade uppehållstillstånd beviljas kan man ofta tro att allting kommer lösa sig och bli bra men när den glädjen har lagt sig innefinns sig inte alltför sällan en känsla av uppgivenhet. Frågor som ”vad händer här näst?” och ”var ska vi nu bli av?” dyker upp och ger personen eller

⁹ Universal Declaration of Human Rights Art 3. Browlie, Ian, *Basic documents on human rights*, Oxford University Press, USA New York, 2006, s 25

¹⁰ http://www.unicef.se/assets/faktablad-barn-pa-flykt_403041a.pdf den 6 maj 2010

¹¹ <http://www.migrationsverket.se/download/18.78fcf371269cd4cda980001754/Inkomna+ans%C3%B6kningar+om+asyl+hel%C3%A5ret+2009.pdf> den 6 maj 2010

¹²Rapport från Skolverket. ”Redovisning av uppdraget att ta fram tabeller för officiell statistik över deltagare i svenskundervisning för invandrare.” Dnr U2008/8481/SAM/S

familjen ett slags uppvaknande i ett samhälle som man kanske inte alltid är redo att ta del av tack vare den långa påfrestande väntan.¹³

2.4 När spänningarna släpper

Enligt Gustavsson och Lindkvist kan man som flykting från ett krigshärjat land befinna sig i flera olika stadier i sin hantering av tidigare upplevelser. När ett barn eller ungdom som har befunnit sig i någon form av krigssituation kommer till ett nytt land, i detta fall Sverige, så är det lätt att tro att den här personen nu bör vara kapabel till att starta ett nytt liv med alla Sveriges möjligheter liggandes framför hans eller hennes fötter. Så är ofta inte fallet då det ofta är många som levt under krigsförhållanden som inneburit stora psykologiska påfrestningar om inte uttrycker dessa känslor när personen befinner sig i pågående strid. De befinner sig i någon form av ”bubbla” och kan nästan verka totalt oberörda av stridigheterna men att symptomen kommer istället efter stridigheterna. I krig har man ofta inget annat val än att vara stark, det finns helt enkelt inget utrymme för svaghet och som ett resultat av detta bärs dessa känslor inombords till dess att det finns möjlighet att släppa ut dem.¹⁴

2.5 Rätten till utbildning

Enligt den allmänna deklARATIONEN artikel 26, samt ICESCR art 13 har alla människors rätt att utbilda sig. Eftersom dessa traktater ses som sedvanerätt så är alla världens länder förbundna att uppfylla dessa rättigheter inom deras stat.¹⁵ I den Europeiska Sociala Stadgan från 1996 står det även att flyktingar har rätt att få hjälp av den mottagande staten att lära sig landets språk.¹⁶ Detta bland annat för att göra det lättare för flyktingar att integreras i det nya samhälle de har kommit till. För att tillgodose dessa rättigheter för barn och ungdomar får man i Sverige möjligheten att gå i skolan fast man inte är i uppehållstillstånd utan fortfarande asylsökande. Bestämmelser om att asylsökande barn ska få gå i offentlig skola står även i förordningen om utbildning, förskoleverksamhet och skolbarnomsorg för asylsökande barn paragraf 1.¹⁷

¹³ Angel Birgitta, Hjern Anders, *Att möta flyktingar, 2:a uppl.*, Studentlitteratur, Lund 2004, s 127f

¹⁴ Gustavsson Lars H, Lindqvist Agneta, Böhm Birgitta, *Barn i Krig – röster och fakta*, Verbum Gothia, Stockholm 1987 s 203

¹⁵ Smith Rhona K.M, *International Human Rights*, Oxford University Press, New York 2007, s 290

¹⁶ European Social Charter 1996 Art 19.11

¹⁷ <http://www.migrationsverket.se/info/1143.html> den 13 maj 2010 Kl 17.29

2.6 Vad skolan bör erbjuda för hjälp

”2 § Skolhälsovården har till ändamål att följa elevernas utveckling, bevara och förbättra deras själsliga och kroppsliga hälsa och verka för sunda levnadsvanor hos dem.”

Skollagen (1985: 1100) Kap 14.2

Enligt den svenska skollagen skall skolan arbeta för att förbättra elevernas psykiska och fysiska hälsa. Skolverket beskriver dagens skolhälsa i Sverige i form av tre olika nivåer. Den första nivån är universell och innebär att skolan ska stå för en trygg miljö där elever kan utvecklas, trivas och växa. På denna nivå är det även viktigt att lärarna knyter en bra kontakt med elevernas föräldrar för att främja arbetet mellan barn, föräldrar och skolpersonal. Här nämns även betydelsen av att ha tillgång till kurator och skolsköterska. Nivå två är mer selektiv, det vill säga att den riktar in sig mer på barn och ungdomar som är i större behov av hjälp än andra, den specificerar sig även mot elever som genom sitt beteende kan påverka andra elever. Här ligger fokus på att upptäcka elever som drar sig undan, beter sig radikalt annorlunda än tidigare, börjar skolka eller ger signaler att han eller hon mår dåligt. Kontakten med föräldrarna är i detta stadium väldigt viktig. Nivå tre riktar in sig på de elever som behöver akut hjälp i form av bland annat psykolog, sjukvård eller socialtjänst.¹⁸ Så här ser man på hälsa enligt Skolverket och hur man därefter bör handla för att främja elevernas hälsa.

Enligt Barnkonventionen från 1989 artikel 39 skall en stat som ratificerat konventionen, alltså Sverige inkluderat, vidta nödvändiga åtgärder för att förbättra barnets psykiska och fysiska rehabilitering efter att ha varit offer för bland annat krig. Denna rehabilitering ska äga rum i en miljö som främjar hälsan samt ökar barnets självrespekt.¹⁹

¹⁸ <http://www.skolverket.se/sb/d/2260/a/12696> den 15 maj Kl 15:26

¹⁹ Barnkonventionen 1989 art. 39 <http://ods-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G09/463/51/PDF/G0946351.pdf?OpenElement> den 10 maj 2010 Kl 15:54

3. RESULTAT OCH ANALYS

Jag kommer att redogöra för delar av intervjuerna med samtliga respondenter. Detta kapitel har jag valt att dela in i några underkategorier, detta för att få fram vad som är mest relevant för frågeställningen samt för att strukturera innehållet så att det blir lättare för läsaren.

Mina respondenter är anonyma i uppsatsen och jag har därför valt att döpa om dem. En kort bakgrundbild av var person kommer också ges då detta kan vara relevant för kontexten.

1. **Läraren Åsa.** Åsa är utbildad till ett till sju lärare i allmänna ämnen och i svenska som andraspråk har hon utbildning upp till och med årskurs nio. Hon har arbetat som IVIK lärare på skolan i tre år.
2. **Läraren Camilla.** Camilla är förskolelärare med en vidareutbildning årskurs ett till sju. Camilla är inne på sitt andra år som IVIK lärare.
3. **Kuratorn Magnus.** Magnus är utbildad Socionom och har arbetat som kurator i 3,5 år. Tidigare har han arbetat som bland annat samtalsterapeut, arbetat på SiS (statens institutionsstyrelse), Socialtjänsten och BUP.
4. **Skolsköterskan Sara.** Sara är utbildad sjuksköterska och sedan vidareutbildad till skolsköterska. Hon har arbetat som skolsköterska i två år.

3.1 Information om elevernas bakgrund

Vad personalen får veta om elevernas bakgrund när de kommer nya till Sverige från ett krigshärjat land kan ses som relevant då detta kan ge personalen en större chans att hjälpa eleven i sin hantering av eventuell posttraumatisk stress. Det kan konstateras att alla fyra parter jag intervjuade får någon slags information om elever som kommer nya till skolan men hur mycket beror delvis på vilket yrke personen har inom skolan samt vilken relation eleven och lärare bygger upp under de kommande månaderna. Som exempel uppfattade läraren Åsa att, även om det kunde ta lite tid, man fick en relativt klar bakgrundsbild av eleven.

Vi har ett inskrivningssamtal där vi ställer frågor. Men det är ju vad föräldrarna... eller familjen bestämmer sig för att berätta för oss. Då har vi alltid tolk med. Men sen av erfarenhet vet vi att man inte alltid får rätt information från början. Man har inte förtroende för skolan, man har inte förtroende för myndigheter, så information trillar in lite vart eftersom. Så därför, när jag sen har mitt första utvecklingssamtal som ofta är i mitten av terminen, gör jag om dem frågorna en gång till. Och kollar upp en gång till... och då har vi kanske lyckats bygga upp en annan relation. Då brukar det revideras lite det första. En del uppger ju att allt är bra för att hoppas att det ska bli bra, en del uppger att det är jättedåligt för att man är rädd för att man inte ska få den hjälp som behövs och så, så man svarar ju ofta taktiskt. (Åsa)

En liknande uppfattning har Rodell Olgac efter sina år som lärare, främst i förberedelseklasser. Hon förtydligar även hur viktigt det är att ta reda på nödvändig information utifrån varje barns behov, man kan inte gå till väga på samma sätt med en elev som inte har upplevt traumatiska händelser som med en elev som har gjort det.²⁰

På samma fråga om vad de får för information om nyanlända elever svarade den andra läraren Camilla:

- Inte mycket. (Camilla)
- Inte mycket... Och det lilla ni får veta? (intervjuare)
- Alltså den informationen vi får om eleverna är den information som kommer fram vid inskrivningssamtalet, och inskrivningssamtalet sker tillsammans med studie- och yrkesvägledaren och någon personal från IVIK. Sen kan det vara så också att man får elever som är ensamkommande som då bor på "Stegen" här i staden, det är ett ensamboende. Där har jag haft någon elev och då tycker jag att jag har fått ganska bra information från personal från "Stegen". (Camilla)

Lärarna har lite olika uppfattningar om hur mycket information man får om eleven när han/hon först kommer till skolan, men de är båda överens om att mer information om elevens förflutna kommer fram efterhand. Camilla säger senare i intervjun:

Alltså vi pratar ganska mycket om händelser som inträffar i Irak nu, de tar ofta själv upp vad de har sett på nyheterna, och då tittar de på arabisk tv. Och då tar de oftast upp när det har hänt någonting. Jag hade senast nu idag på förra lektionen, en tjej som berättade, skrev, och berättade att hon hade sett på nyheterna att det var, som hon uttryckte det, "katastrof" i Irak. (Camilla)

Kan det komma när som helst att de här eleverna öppnar sig under lektionerna eller är det under vissa avslappnade former? (Intervjuare)

Vi har ett ganska öppet samtalsklimat i klassen så det kan komma i princip när som helst. (Camilla)

Kuratorn Magnus svarar också att han får relativt lite information om en elev som kommer ny till Sverige;

Mycket lite. I och med att kuratorn är någon man går till om man vill, så är det inte absolut nödvändigt att jag får information om eleven. Självklart får jag veta var eleven kommer ifrån och om han/hon har tidigare skolerfarenheter, men fokus är att få eleven medveten om att jag finns där vid behov. Skolsköterskan får nog veta mer, i och med den hälsokontroll som görs när eleven kommer, kanske det kan öppna för samtal. (Magnus)

Skolsköterskan Sara får den information som eleven väljer att berätta vid hälsokontrollen samt som kuratorn information om var eleven kommer ifrån. Men för övrigt får inte hon heller särskilt mycket information om eleven.

²⁰ Rodell Olgac Christina, *Förberedelseklassen – en rehabiliterande interkulturell pedagogik*, s 11f

3.2 Elevernas upplevelser

Det har tidigare i uppsatsen nämnts att topp tio av de vanliga hemländerna för ungdomar som går på IVIK programmet är Irak, Iran, Afghanistan, Somalia och Eritrea. Man kan utifrån den listan utgå ifrån att många av dessa elever kan ha varit med om starkt traumatiska upplevelser i sitt hemland. När personen kommer till Sverige innebär det inte att man lever i en miljö helt utan problem utan många av dessa ungdomar har fortfarande en mycket påfrestande vardag.

3.2.1 Tidigare traumatiska upplevelser

Tortyr är en återkommande upplevelse som verkar betydligt vanligare än vad jag hade anat. Tre av de fyra av skolpersonalen jag intervjuade nämner ”tortyr” som exempel på vad dessa elever kan ha blivit utsatta för eller bevittnat. Andra typer av upplevelser är hot, våld, förföljelse, att man bevittnat någon bli avrättad, bombningar eller liknande krigssituationer.

Läraren Åsa berättar;

En del har ju varit med om rena krigsminnen... alltså de har krigsminnen. Dom har varit med själv på något sätt. Vi har alltså elever som har varit bortförda, som har varit utsatt för tortyr, sett tortyr. Många har ju upplevt familjemedlemmar eller nära släktingars död av skador. (Åsa)

I intervjun med läraren Camilla nämner hon att tolv av hennes tretton elever kommer från Irak. Många av dessa elever har varit med om förföljelse då de är ”jezider” vilket innebär att man tillhör en annan religion och kultur än Islam, vilket i sin tur har lett till en slags förföljelse.

Kuratorn berättar att de elever som kommer till honom och vill prata om tidigare upplevelser har upplevt liknande saker men går mer in på den sortens förtryck som skett samt av vem förtrycket kan vara utfört:

Förtryck av alla dess former. Hot, våld, tortyr. Och detta har utförts av både polis, militär, lärare och andra vuxna. Heder är inte alltför sällan inblandat. Då inte bara hedersrelaterat våld utan en annan typ av heder. Heder och skam ser olika ut i olika delar av världen. (Magnus)

Han förklarar sedan vad som kan vara en bidragande faktor till detta förtryck;

Jag brukar föreställa förtrycket vid en trekant. I toppen av trekanten befinner sig de auktoritära personerna; polis, militär, ledare... och i den stora botten av trekanten finns barnen. Den lilla toppen av befolkningen förtrycker den stora botten av befolkningen. (Magnus)

Detta kan ses som en förklaring till varför en del människor har svårt att berätta sina bakgrunder för skolan vid inskrivningen. De har kanske blivit så illa behandlade av liknande myndigheter tidigare att de helt enkelt inte har någon tillit till dessa människor över huvudtaget. Angel och Hjelm skriver att en person som tidigare varit beredd att kämpa för sitt liv mot en diktaturregim kan efter att till exempel ha blivit torterad ha oerhört svårt att

öppna upp sig för sociala institutioner på grund av tidigare erfarenheter. Det är ofta detta beroende och den hjälplöshet som återskapar minnen av tortyrupplevelsen.²¹

3.2.2 Elevernas situation i Sverige

Livet blir som tidigare nämnt inte direkt enkelt för att man kommer till ett nytt land som innebär en vardag utan krig. En del av eleverna på skolan som är exempel för denna undersökning har, förutom varit med om tidigare traumatiska upplevelser, upplevt svårigheter eller upplever svårigheter under tiden de befinner sig i Sverige. Skolsköterskan berättar om en flicka;

Men jag vet att jag hade en elev som hade panikångestattacker och var jätte, jätteledsen för hennes föräldrar fick avslag hela tiden och inte fick komma till landet. Och det hade varit lite hennes uppgift, att ta föräldrarna till landet. (Sara)

Ca 90 % av de barn som kommer ensamma till ett land har en vårdnadshavare i sitt hemland. En anledning till att dessa barn flyr ensamma till ett annat land kan vara dels rädsla för sina liv men även i ”uppdrag” att få uppehållstillstånd för att senare underlätta för resten av familjen att komma till landet, som flickan i skolsköterskans exempel ovan. Varför barn utsätts för detta kan förklaras med att de flesta asylsökande ensamkommande barn får uppehållstillstånd i Sverige och enligt Migrationsverket ska deras fall även ha förtur.²² Att utsätta ett barn för den här typen av uppdrag medför givetvis en stor press och skapar mycket oro hos personen.

Båda lärarna säger att de har elever som fortfarande inte har en garanterad och säker tillvaro i Sverige; att de söker uppehållstillstånd, bostad, bidrag, försöker få hit sin familj och så vidare. Åsa berättar lite generellt om elevernas första tid i Sverige och hur de kan uppfatta sin vardag;

De kan berätta om händelser, de kan berätta om att det är jobbigt, de kan säga att: jag inte har sovit inatt att jag bara har tänkt och tänkt och tänkt. Eller att man gråter när man hör ordet ”pappa”, ja då förstår alla att nu har hon tänkt på pappa. Men för övrigt så vill man nog vara tonåring. Och här är det ”normala”, för att skolan är för många elever det normalaste de har. För nu pratar jag om de som är nya elever som kanske inte har en lägenhet ännu, man har inte... allting har inte satt sig ännu. Så är det ju när man kommer. (Åsa)

Camilla berättar om den elev som har sin syster kvar i Irak;

Jag har en ensamkommande, han har sin bror här, hans föräldrar är döda och han har sin syster kvar, sin lillasyster kvar i Irak. Och det oroar honom en del. (Camilla)

²¹ Angel Birgitta, Hjern Anders, *Att möta flyktingar, 2:a uppl.*, s 128 f

²² Angel Birgitta, Hjern Anders, *Att möta flyktingar, 2:a uppl.*, s 22f

Till skillnad från lärarna visste kuratorn och skolsköterskan relativt lite huruvida eleverna befann sig i någon form av påfrestande situation i dagsläget. Kuratorn Magnus berättade att många nyanlända elever har frågor kring studiebidrag och kommer ofta och pratar om CSN. Detta menar han oroar många elever eftersom de ofta är mycket beroende av dessa bidrag. Det som kan vara positivt med att eleverna kommer för att prata om CSN, enligt Magnus, är att detta ofta kan vara en inkörsport och början på en relation som öppnar upp för andra samtalsområden.

3.3 Hur den posttraumatiska stressen uttrycker sig i skolan

Hur tidigare traumatiska upplevelser uttrycker sig i skolan och i undervisningen varierar. Av den skolpersonal jag intervjuade hade de flesta olika uppfattning om detta. Vissa såg tydligt hur elevernas tidigare krigserfarenheter resulterat i posttraumatisk stress medan någon inte alls uppfattade att eleverna led av någon form av symptom. De som ansåg att de märkte av elevernas tidigare traumatiska upplevelser tyckte att detta främst visade sig i form av trötthet. Detta kan bero på att de slappnar av i skolan, att eleverna kanske har det väldigt jobbigt hemma, men när de kommer till skolan slappnar de av och att det är så personalen tydligast märker av denna posttraumatiska stress. Åsa berättar om hur en elev uppfattat sin vardag;

Speciellt någon elev jag haft som har haft det riktigt, riktigt svårt säger ju att dagarna är himmel och natten är helvete. (Åsa)

Senare nämner hon även hur det kan se ut den första tiden när alla dessa spänningar eleven bär på släpps;

Här är man kanske inte direkt mottaglig för undervisning i början, så elever som sitter och sover de första veckorna så... på något sätt så får ju de sova. För jag kan ju inte avgöra vad det är som... Alltså de kan ju bo en hel familj intryckta i ett helt rum hos en släkting och inte får sova. Men det finns de som faktiskt slappnar av i skolan och går ner i aktivitet och då kanske du inte lär dig så mycket men å andra sidan är du trygg. (Åsa)

Detta kan passa in under det första huvuddraget i Herberts beskrivning av PTSD²³; återupplevandet av traumat. Till detta återupplevande hör bland annat minnesbilder och mardrömmar vilket i sin tur kan leda till sömnsvårigheter. Det passar även in under det tredje huvuddraget, hyperkänslighet, vilket också resulterar i sömnsvårigheter.

Rodell tar även upp sena ankomster i sin bok "Förberedelseklassen". Hon skriver att elever som sover väldigt dåligt på nätterna kan under sin första tid i skolan ofta komma för sent på morgonen. Här är det extra viktigt att läraren inte blir arg eller irriterad på eleven då detta kanske skulle leda till att eleven kanske väljer att inte gå till skolan nästa gång de försover sig. Man får

²³ Herbert Anna "Våld och trauma i klassrummet" i Lorentz Hans och Bergstedt Bosse (red.), *Interkulturella perspektiv*, s 200f

inte glömma att vissa av dessa elever kanske har det väldigt svårt att lämna sina föräldrar eller syskon efter att ha varit separerade från varandra en längre tid.²⁴ Detta är något som Åsa märker av i sin undervisning. Fast det uttrycker sig mer i form av att elever tappat tidsuppfattningen ibland, de kan sitta och fundera på något under en rast vilket resulterar i att de kommer för sent till lektionen.

För övrigt så tycker Åsa att eleverna inte verkar vilja bearbeta sina problem i skolan.

Här vill man inte diskutera, detta är normalt, detta är skolan här är jag en elev. Här får jag vara elev. (Åsa)

Läraren Camilla trodde däremot inte att någon av hennes elever led av posttraumatisk stress men när jag nämner att det kan uttrycka sig i former som huvudvärk och sömnsvårigheter börjar hon fundera över elevernas välmående.

- Vet du om någon av dessa elever lider av någon posttraumatisk stress efter det som de har varit med om? (intervjuaren)
- Nej... men det tror jag inte att de gör. Nej. (Camilla)
- Okej, men kan du på något sätt märka av att vad de tidigare har varit med om, att det kan ta sig uttryck i klassrummet eller i form av att de är trötta, sover dåligt, huvudvärk? (intervjuaren)
- Det är en del elever som har det. Och ja... det kan ju bero på det. (Camilla)

Då en elev själv bestämmer om han eller hon vill samtala med kuratorn är det inte alltid kuratorn får reda på om en elev mår dåligt. På frågan hur han tycker att elevernas tidigare traumatiska upplevelser uttrycker sig i skolan svarar han att han inte riktigt kan uttala sig om det då han inte är ute bland eleverna tillräckligt mycket.

Det är svårt att säga då jag inte är ute i skolan så mycket. Men de elever som kommer till mig är oftast väldigt starka människor, de som mår som sämst kanske tyvärr inte ens orkar ta tag i det. (Magnus)

3.4 Hur hanterar skolan elevernas trauman?

Skolan är ju som tidigare nämnt skyldiga att arbeta för att främja elevens fysiska och psykiska välmående. Skolan erbjuder hjälp till elever både inom dess väggar men också utanför.

3.4.1 Vad skolan erbjuder inom sina väggar

I alla fyra intervjuerna ställde jag frågan; vad erbjuder skolan för hjälp till elever som upplevt traumatiska situationer? Samtliga fyra respondenter svarade kurator och skolsköterska. Kuratorn nämner även hans, samt skolsköterskans, starka sekretess samtidigt som de har anmälningsskyldighet om de misstänker att eleven far illa. I intervjun säger han även att de är mycket noga med att informera föräldrarna om elevens problem.

²⁴ Rodell Olgac Christina, *Förberedelseklassen – en rehabiliterande interkulturell pedagogik*, Almqvist och Wiksell förlag, Göteborg 1995, s 43

Är eleven över 18 måste vi först fråga eleven men vi försöker få de att gå med på att låta oss kontakta föräldrarna. 99 % av dessa föräldrar tycker det är väldigt bra att vi kontaktar de, för många av dessa har själv funderat kring sitt barns välmående. (Magnus)

Då eleverna inte alltid kan tillräckligt bra svenska så har skolan vid behov tillgång till tolk, men det är inte alltid positivt säger kuratorn:

Men för eleven kan en tolk innebära både positiva och negativa associationer. Positivt i den bemärkelsen att man äntligen kan lätta sitt hjärta för mig. Men negativt i den meningen att man kanske inte har tillit till tolken och att det känns svårt att öppna sig för ytterligare en person. (Magnus)

Enligt Angel och Hjern är det därför viktigt att eleven själv får godkänna tolken då det inom vissa delar av världen finns motsättningar mellan folk som talar samma språk. Ett godkännande av tolken samt vetskapen om att tolken har sekretess hade kanske kunnat bidra till att fler elever känner sig trygga över att ha den här tredje parten hos kuratorn.²⁵

Vad lärarna är överens om, precis som Rodell Olgac²⁶, är att det är viktigt att försöka strukturera upp elevens vardag, för att för vissa elever är skolan den enda struktur de har i livet. Herbert för liknande resonemang och menar att en traumatiserad person behöver en strukturerad omgivning med återkommande, regelbundna aktiviteter samt ett schema som visar dagens innehåll.²⁷

Eftersom alla elever genomgår årliga hälsokontroller händer det att vissa elever att prata med skolsköterskan om eventuella problem, dels för att de redan har träffats och fått en relation men i den här skolans fall kan det även bero på att skolsköterskan är en kvinna och kuratorn är en man. I frågan om hon uppfattar att unga flickor från en krigshärjad bakgrund ibland väljer att prata med henne istället för med en manlig kurator svarar hon:

Absolut, ibland har vi ju gjort så att vi har kopplat in en kvinnlig kurator... just för att det är så. (Sara)

Detta visar på att det inte alltid är personens yrke eller relation till eleven som avgör om eleven känner sig trygg att prata om sina problem med personen, här kan även personens kön avgöra. För övrigt försöker kuratorn vara ute bland eleverna så mycket som möjligt just för att motverka att elever känner sig obekväma att prata med honom samt bygga upp en bättre relation:

Sedan vid exempelvis högtider och skolavslutning är jag ute bland eleverna mer för att få en bättre relation med dem. Pratar bland annat med dem om hur de brukar fira högtider hemma och vad de ska göra under lovet. (Magnus)

²⁵ Angel Birgitta, Hjern Anders, *Att möta flyktingar, 2:a uppl.*, s. 145ff

²⁶ Rodell Olgac Christina, *Förberedelseklassen – en rehabiliterande interkulturell pedagogik*, Almqvist och Wiksell förlag, Göteborg 1995, s 13f

²⁷ Herbert Anna "Våld och trauma i klassrummet" i Lorentz Hans och Bergstedt Bosse (red.), *Interkulturella perspektiv*, Lund: Studentlitteratur 2008, s 215

Detta är exempel på hur skolan arbetar med att försöka förbättra relationen mellan elever och kurator. Även att skolan har möjlighet att koppla in kvinnliga kuratorer visar att skolan anstränger sig för att försöka möta elevernas behov.

Enligt Cederberg är relationen mellan lärare och elev enormt viktig när det kommer till elever med invandrarbakgrund. En elev som mår dåligt håller kanske detta inom sig och en lärare som frågar hur personen mår eller på något vis uppmärksammar eleven är ofta av stor betydelse.²⁸

Relationen mellan lärare och eleverna kan enligt Camilla leda till att eleverna väljer att söka hjälp hos lärarna hellre än exempelvis kuratorn, då de redan har en relation.

- Tror du att vissa elever kan välja att prata med dig istället för en kurator för att ni redan har en relation? (intervjuaren)
- Ja. (Camilla)
- Det kan vara så? (intervjuaren)
- Absolut, för nu är det så att arbeta på IVIK så har man det ganska mycket annorlunda än att undervisa i en ”vanlig” klass. Alltså här är det inte bara kunskapsbiten, det är det ju inte i en vanlig skola heller men, det är mycket andra bitar som kommer med. (Camilla)

Nedan beskriver en av lärarna, Åsa, hur de som lärare kan erbjuda hjälp till dessa elever.

Ja eller att en elev kommer och säger ”du... det är inte bra, det är inte bra. Är mycket ledsen.” Då frågar man ”vill du prata med mig?” så kanske eleven svarar ”vet inte” så frågar man ”kanske prata med dig?” [pekar på någon]. Ja så kan de få gå undan. (Åsa)

Läraren förtydligar även att det hon gör när eleven vill prata med henne är inte att försöka ge sig in på någon form av samtalsterapi utan bekräftar snarare för eleven att hon finns här för honom eller henne och att hon förstår eleven.

Ja alltså ibland blir man ju så arg så man håller på och... men det kan jag ju inte visa. Men som sagt jag har ju fått hjälp hur jag ska hantera det. Att jag inte ska förvärra genom att ”o ja du har ju varit med om och så mycket med dig och ja”. Utan mer att bekräfta att jag förstår dig. Men att man inte gör för stor affär av det utan... (Åsa)

3.4.2 Vad skolan erbjuder utanför skolan

Om en elev mår dåligt och känner att det inte räcker med den hjälp de erbjuds i skolan, har skolpersonalen möjlighet att koppla in flera utomstående hjälporgan. Kuratorn nämner några av dem;

Vi har ständig kontakt med exempelvis BUP [Barn och ungdomspsykiatri], Södermottagningen, Socialtjänsten, Unga Vuxna, Najade och NIP-teamet [Nyinsjuknande i psykos]. Vi har ju även anmälningsskyldighet om vi misstänker att eleven far illa. Det är oftast då Socialtjänsten kopplas in. Och vem vi kontaktar beror på vilket problem eleven har. (Magnus)

²⁸ Cederberg Meta, *Utifrån sett, Inifrån upplevt – Några unga kvinnor som kom till Sverige i tonåren och deras möte med den svenska skolan*, Holmbergs, Malmö 2006, s. 171f

Lärarna har även kontakt med Röda Korset i Malmö vid behov och om den utomstående hjälp som erbjuds hamnar under skoltid så ses ofta inte detta som ett större problem av lärarna;

För kommer man med en lapp där det står som information att den och den tiden är den här eleven kalla till Röda Korset i Malmö så vet jag ju vad det rör sig om. Men då säger jag ju bara att det är okej, närvaron är okej. Kanske ”behöver du vara ledig lite innan, hur tror du det är efteråt, tror du att du kommer behöva vara med din familj?” (Åsa)

Skolsköterskan Tina nämner bland annat en elev hon hade som ville prata med henne om sin ångest. Eftersom Tina inte har den utbildningen och erfarenheten av ångesthantering kopplade hon in BUP (Barn och ungdomspsykiatri). BUP fick därefter ta hand om elevens ångesthantering medan Tina och eleven pratade om att få en struktur i vardagen i form av kost och sömn. Vilken hjälp eleven får beror på eleven problemområde och ålder.

I de flesta fall får personalen på skolan en uppföljning om hur det har gått efteråt för eleven och dess hantering av sina tidigare traumatiska upplevelser. Enligt kuratorn vill till exempel BUP gärna att man närvarar med eleven vid det första eller de första mötena, om eleven själv vill detta. Lärarna får information om hur det hela har gått vidare i de fall då eleven själv väljer att berätta det.

3.5 Vad som kan förbättras enligt skolpersonalen

I samtliga fyra intervjuer ställde jag frågan om de tyckte att skolan kunde förändras eller förbättras något i deras hjälp till dessa elever. Svaren varierade men de flesta hade flera förslag på hur skolan kunde förbättra sig.

Ja, hade jag fått välja så hade jag velat att föräldrarna fick hjälp. För att eleverna tar så mycket ansvar för sina föräldrar. Det är klart att vi kan hjälpa eleverna men alltså många elever mår dåligt för att föräldrarna mår dåligt och inte kan vara föräldrar för sina barn. För mår man själv jättedåligt, så kan man inte stötta sina barn. Och föräldrarollen kan vi aldrig ge dem. (eleverna) Så hade jag fått välja så hade jag velat se familjen som helhet. För faktiskt, om föräldrarna hade fått den hjälp de behöver så kanske de också hade kunnat hjälpa sina barn. (Åsa)

Ovanstående citat är från intervjun med läraren Åsa och även Herbert ser detta som ett problem. Hon skriver att det är viktigt att samarbeta med föräldrarna samt att försöka stödja dem så gott det går. Enligt henne så är det vanligt att familjerollerna förändras när ett barn lär sig mer svenska än föräldern då detta ofta resulterar i att barnet kanske får agera tolk åt föräldern i många sammanhang. Detta kan i sin tur leda till att eleverna förlorar en del av sin respekt mot sina föräldrar då det inte längre är föräldern som är beskyddaren.²⁹

²⁹ Herbert Anna ”Våld och trauma i klassrummet” i Lorentz Hans och Bergstedt Bosse (red.), *Interkulturella perspektiv*, Lund: Studentlitteratur 2008, s 217

Att dessa barn och ungdomar ibland används som föräldrarnas tolk är något som även Åsa ser väldigt negativt på;

... alla litar inte på tolkar, eleverna blir duktigare (på svenska). Men jag hade ju inte velat sitta om min mamma mår dåligt, sitta och tolka hennes känslor mot en annan människa. Och jag vet, jag har stort förtroende för socialtjänsten, jag vet att man inte använder barnen som tolk... eller försöker inte använda de men ibland så är det ju ett val av familjen. (Åsa)

Angel och Hjern uppmärksammar också att man bör ha så mycket kontakt med föräldrarna som möjligt. De menar att det är extra viktigt att kontakta föräldrarna i familjer som kommer från krigshärjade länder. Anledningen till det är att bakom varje krigsskadad elev finns ofta en krigsskadad förälder. De menar att många som arbetar med barn kritiserar vuxenpsykiatrien för att de inte ser barnet bakom föräldern och menar att man i skolan inte får göra samma sak fast tvärtom, alltså att glömma bort föräldern som står bakom eleven.³⁰

Som tidigare nämnts så säger kuratorn att han i 99 % av fallen kontaktar elevens föräldrar vilket visar för att de försöker främja föräldrarnas relation till skolan. Sedan nämner han också att det är relativt vanligt att föräldrar med frågor och funderingar kring sitt barn, men även sitt eget, välmående kontaktar honom vilket han ser som en självklarhet att de ska kunna göra.

Är eleven över 18 måste vi först fråga eleven men vi försöker få dem att gå med på att låta oss kontakta föräldrarna. 99 % av dessa föräldrar tycker det är väldigt bra att vi kontaktar dem, för många av dessa har själv funderat kring sitt barn välmående. (Magnus)

Men om kuratorn på skolan får bestämma hade han velat ge varje nyanländ elev en tid med honom för att berätta lite om vad han gör och att han finns där för eleverna. Han påpekar även hur viktigt det är att man hjälper eleven att lära känna sitt närområde och att man gör mer praktiska aktiviteter med eleverna som är typiska för den svenska kulturen för att integrera dem bättre i samhället.

Läraren Camilla anser att personalen som arbetar med dessa elever bör få bättre handledning samt hjälp av exempelvis en psykolog om hur de ska hantera allt de får höra från eleverna.

Sen en sak som poppade upp nu om vad man kan förbättra är; vi borde få mer, eller mer... vi borde få handledning. Det borde vi få. Framförallt för nya lärare, det borde vi få, och även vi gamla. Det behövs, handledning. (Camilla)

Hon nämner att hon har varit med om att personalen på andra skolor får handledning av en psykolog som ingår i arbetslaget men att det kunde förbättras på just den här skolan.

³⁰ Angel Birgitta, Hjern Anders, *Att möta flyktingar, 2:a uppl.*, s 239

... men jag kan nog tycka att vi hade nog mått bra av att ha en handledning en gång i månaden med en psykolog som kunde bena ut lite så. För ibland kan det bli väldigt tungt. (Camilla)

3.6 Skolans arbete för att öka kontakten med andra elever

Nyckeln till att integrera i det svenska samhället är att kunna tala det svenska språket. Avgörande för hur lätt eller svårt en person har att lära sig svenska är del tidigare skolerfarenheter, hur tidigare traumatiska upplevelser tar sig uttryck samt motivation. Motivationen sägs, enligt Angel och Hjern, vara den mest avgörande faktorn för hur lätt en person lär sig ett språk.³¹ Genom att erbjuda asylsökande barn och ungdomar att gå i skolan och lära sig svenska öppnar skolan den första porten in i samhället. Men i ett samhälle där det sker migration förekommer också en segregation.³² När jag frågade lärarna vad skolan gör för att försöka integrera dessa elever i det svenska samhället nämner de saker som att visa närområdet, utföra projekt i kost och hälsa, lära sig om återvinning, lära sig om vårt kulturarv osv.

Vi försöker gå igenom Astrid Lindgrens Pippi Långstrump, alltså det som är det här gemensamma kulturarvet för sen när man kommer ut på gymnasiet så förväntas det att man har vissa referenser. Och därför försöker vi få med det lite. (Åsa)

Men när det kommer till den uppdelningen som finns på skolan mellan IVIK elever och ”vanliga” elever görs inte särskilt mycket. Enligt lärarna är även vanligt med en sorts segregation som uppstår mellan IVIK eleverna, att elever från samma bakgrund håller sig till varandra och att det på så sätt bildas grupper i klassen och att de har nog med att försöka få dem att känna samhörighet.

- För det här med gruppindelningar... jobbar ni på något sätt med att försöka få in IVIK eleverna med andra elever på skolan? (intervjuaren)
- Inte alls. Det finns inte något intresse skulle jag kunna säga. Vi har försökt men det är alltid IVIK lärarna som ska pressa på och som det ser ut idag med all flytt och all press som alla lärare har så blir vi ju något utöver kursplanen. Men vi har ju försökt att de ska ha sådana här kompisar... (Åsa)
- Faddrar typ? (intervjuaren)
- Ja precis och gått ut och så men sen försöker vi ju integrera dem mellan varandra och det är minsann inte så lätt bara det. (Åsa)

Så här lät det under intervjun med lärare nummer två, Camilla:

- Har ni något samarbete med andra klasser på skolan? (intervjuaren)
- Nej. (Camilla)
- Det har ni inte? (intervjuaren)
- Nej. (Camilla)
- Finns det inte intresse för det? (intervjuaren)
- Jag ska nog säga att det... jag ska inte säga bristande intresse, jag tror mer att det är brist på tid, känner jag. Och då är det nog från båda parter så att säga. Från vanliga nationella program och

³¹ Angel Birgitta, Hjern Anders, *Att möta flyktingar, 2:a uppl.*, s 129

³² <http://www.migrationsverket.se/info/215.html> 20 maj 2010 Kl 14:06

från vår sida. Det är väldigt, väldigt mycket som ska hinnas med. Och visst, det är väl fel... att man väljer bort det, men tyvärr. (Camilla)

Av ovanstående citat kan man tolka det som att Camilla anser att skolan misslyckas med att bidra till att svenska elever och invandrarelever får en ökad kontakt. Cederbergs forskning visar att det är av stor betydelse för ungdomar med flyktingbakgrund att ha svenska vänner. Det ger dessa ungdomar stor utveckling i det svenska som deras andraspråk och eftersom de använder svenskan under fler omständigheter än i undervisningen så tydliggörs kulturella innebörder i språket. Hennes forskning tar bland annat upp ett exempel på en flicka från Kosovo som under sin första tid i Sverige hade en del kontakt med svenskar, under den här tiden började flickan tala och skriva svenska. När familjen erhållit asyl flyttade de till en annan ort som var väldigt svenskglad och kontakten med de svenska vännerna upphörde. I den klass hon började fanns det många elever med samma modersmål som flickan och hennes svenska gick inte lika fort i utvecklingen. Hon upplevde även att hennes från början positiva attityd till svenskar byttes ut och blev mer tveksam när hon började i en gymnasieskola och de svenska eleverna inte hälsade på henne eller de andra eleverna i hennes klass. På skolgården höll sig svenskar för sig och andra etniska grupper för sig själv. Flickan som Cederberg exemplifierar beskriver att hon endast pratade svenska i klassrummet, men i korridorerna och på skolgården talade hon sitt modersmål med hennes umgängeskrets.³³ Detta exempel visar på hur viktigt det är för ungdomar med invandrarbakgrund att få en kontakt med svenska elever då detta utvecklar deras svenska samt ger dem en större känsla av att ”passa in” i det svenska samhället.

3.7 Sammanfattning av intervjuerna

När en person kommer som flykting från ett annat land till Sverige och ska börja i den undersökta skolan i Landskrona har de ett inskrivningssamtal som sker med eleven, föräldrarna eller annan anhörig, yrkesvägledaren, personal från IVIK programmet samt tolk. Vid det här inskrivningssamtalet får lärarna veta ganska lite om elevens bakgrund, de får exempelvis veta var eleven kommer ifrån samt tidigare studierfarenheter. Vad som mer kommer fram under samtalet är upp till hur mycket eleven och elevens familj väljer att berätta. Detta kan enligt lärarna variera från elev till elev dels beroende på deras tidigare erfarenheter med myndigheter samt vilken tillit de känner till skolan. Skolsköterskan får liknande information samt vad eleven själv känner att de vill berätta vid hälsokontrollen som utförs i början av terminen. Kuratorn får information om elevens hemland samt tidigare studierfarenheter men eftersom det är frivilligt att vända sig till kuratorn får han inte mer information än så om eleverna inte själva väljer att berätta mer.

³³ Cederberg Meta, *Utifrån sett, Inifrån upplevt – Några unga kvinnor som kom till Sverige i tonåren och deras möte med den svenska skolan*, s. 161f

Elever som kommer från krigshärjade länder till Sverige har ofta varit med om en del traumatiska upplevelser. Skolpersonalen nämner bland annat tortyr, våld, bevittnat våld, förföljelse samt andra rena krigsminnen. Den här typen av förtryck och våld kan vara utfört av såväl polis och militär samt av lärare och andra vuxna. Detta kan ses som en förklaring till varför en del elever inte har tillräckligt förtroende för personalen att berätta om sin bakgrund för skolan vid inskrivningssamtalet då de kanske blivit utsatta för förtryck av liknande myndigheter i sitt hemland.

Inte nog med att många av dessa elever har råkat illa ut i sitt hemland, för många av dem fortsätter även deras problem och oro i Sverige. En del ungdomar på skolan har någon i sin familj i ett annat land under pågående stridigheter, andra vet inte ens var deras familj eller släktingar befinner sig. Somliga elever är mitt uppe i en asylprocess, andra har fått sitt uppehållstillstånd beviljat men dessa personer har kanske inte ens lägenhet utan bor en hel familj i ett rum hos en släkting. Tidigare traumatiska upplevelser och den eventuellt komplicerade situation som eleven befinner sig i Sverige kan resultera i bland annat posttraumatisk stress. Lärarna på skolan har något skilda uppfattningar om hur detta tar sig uttryck i skolan men ett återkommande symptom som märks av i undervisningen är trötthet. Detta kan bero på att många av eleverna lider av sömnsvårigheter i resultat av mardrömmar eller återupplevande av traumat. En av lärarna trodde inte att någon av hennes elever led av posttraumatisk stress men när hon fick veta att huvudvärk kan vara ett symptom sa hon att några elever faktiskt har det och att huvudvärken i sin tur kunde bero på det.

Vad skolan erbjuder för hjälp till de elever som lider av posttraumatisk stress är bland annat samtalsterapi med kuratorn och även skolsköterskan finns till för dessa elevers förfogande. Både kuratorn och skolsköterskan har starka krav om sekretess men även anmälningskyldighet vid misstankar om att personen far illa. Eleverna kan även vända sig till lärarna vid behov och lärarna ställer ofta upp på att prata med eleverna. Men när lärarna anser att de inte kan hjälpa personen vidare så kontaktas kuratorn. Om en kvinnlig elev exempelvis känner sig obekvämt med att söka hjälp hos en manlig kurator finns i denna skola möjlighet att koppla in en kvinnlig kurator från en annan skola. Tolk finns också tillgänglig vid behov. I de fall då antingen skolpersonalen eller eleven själv känner att det behövs utomstående hjälp har skolan möjlighet att kontakta flera stödresurser. Några av dessa resurser är bland annat BUP, Ungdomsmottagningen, Röda Korset och NIP-teamet i Malmö. I många fall har personalen på skolan regelbunden kontakt med dessa mottagningar för att följa upp hur det går för eleven i deras hantering av sin posttraumatiska

stress, ofta får personalen även uppföljning av eleven själv. Elevens föräldrar kontaktas även i de flesta fall då en elev mår dåligt och föräldrarna är ofta mycket positiva till detta.

Personalen har olika uppfattningar om vad skolan hade kunnat göra annorlunda i sin hantering av dessa krigsskadade elevers trauman. En av lärarna tycker att man bör fokusera mer på familjen som helhet, att man ska uppmärksamma föräldrarna och kunna erbjuda dem hjälp vid behov av hantering av posttraumatisk stress. Detta, menar hon, hade i sin tur kunnat hjälpa föräldrar att vara just föräldrar och man hade kunnat undvika att dessa ungdomar i sin tur tar på sig en föräldraroll. Den andra läraren, Camilla, anser att det bör ske satsningar på handledning för lärarna då hon tycker att många av lärarna är i behov av någon att diskutera sina tankar och funderingar med. Skolans kurator tycker att alla nya invandrarelever bör ha ca femton minuters avtalad tid med kuratorn på sin skola. Detta för att eleven och kuratorn skall introduceras samt för att få eleven medveten om att han eller hon finns på skolan för att möta elevens behov vid hjälp.

När det kommer till hur skolan arbetar för att försöka integrera dessa elever i det svenska samhället så är det främst i form av svenskundervisningen. Läraren Åsa tog även upp att de försöker få eleverna att lära känna närområdet bättre samt försöker undervisa dem inom svensk kultur och svenska seder. I övrigt agerar skolan inte mycket för att försöka förbättra relationen mellan dessa elever och de svenska eleverna som går på skolan. En lärare säger att det beror på brist på intresse och den andra anser att det kan bero på tidsbrist.

4. AVSLUTNING

Slutsatsen innefattar svar på frågeställningen utifrån de intervjuer jag utfört i undersökningen. Till skillnad från sammanfattningen är slutsatserna utan inblandning av respondenternas åsikter utan endast konstaterande av vad som faktiskt sker i skolan samt vad som kan göras annorlunda. Sedan kommer en avslutande diskussion föras där jag resonerar kring eventuella för- och nackdelar med skolans hantering av dessa elever samt vad man hade kunnat förändra eller utveckla i vidare studier på området.

4.1 Slutsatser

Då undersökningen utgår ifrån fyra personers uppfattningar och erfarenheter så skall det tydliggöras att dessa slutsatser inte kan ses generellt gällande över hela landet utan endast kan svara för hur dessa personers uppfattningar. Slutsatserna kan endast ses som ett exempel för hur det möjligtvis kan se ut på andra gymnasieskolor i Sverige.

När det kommer en nyanländ elev från ett krigshärjat land får skolan jag undersökt relativt lite information om elevens bakgrund. Vid ett inskrivningssamtal ställs det en rad frågor till eleven för att få information om dess bakgrund, men det brukar dock inte komma fram så mycket vid det här tillfället. Skolsköterskan utför en hälsokontroll på eleven där eventuella fysiska skador kan visa sig men vad som kommer fram utöver det är upp till eleven. Kuratorn får information om var eleven kommer ifrån samt tidigare studieerfarenheter.

De tidigare traumatiska upplevelserna eleverna kan ha varit med om är olika typer av krigssituationer, bombräder, tortyr, våld, hot, fått en förälder eller nära anhörig mördad eller annan form av förtryck. Detta tar sig uttryck i någon form av posttraumatisk stress vilket i sin tur ger symtom i form av bland annat sömnsvårigheter, koncentrationssvårigheter och huvudvärk. Sömnsvårigheterna resulterar i att många elever kan vara trötta i skolan samt huvudvärk.

Skolan hanterar krigsskadade IVIK elevers trauman främst genom samtalsterapi med kuratorn samt övrig skolpersonal. Även lärare och skolsköterska finns tillgängliga för eleverna att prata med. De har även möjlighet att koppla in utomstående hjälpresurser vid behov eller om det önskas. Exempel på dessa resurser är BUP, Röda Korset, Socialtjänsten och NIP teamet. Lärarna har även en relativt öppen dialog för de som väljer att ta tidigare traumatiska upplevelser under lektioner eller övrig skoltid.

För att förbättras i hjälpen de erbjuder dessa elever bör skolan se familjen som helhet vilket innebär att man erbjuder även föräldrarna någon form av hjälp i hanteringen av sin eventuella

posttraumatiska stress. Detta skulle i sin tur innebära att många av dessa föräldrar hade kunnat börja agera just föräldrar istället för att låta deras barn och ungdomar ta på sig den rollen. En av lärarna anser även att de bör få handledning av psykolog exempelvis en gång i månaden för att ha någon att reflektera sina tankar och erfarenheter med. Kuratorn påpekar att en kort möte med just skolan kurator hade varit av stor betydelse för att förbättra deras kontakt och öka elevens tillit till honom/henne.

4.2 Avslutande diskussion

Som jag tidigare nämnde står det i Barnkonventionen från 1989 artikel 39 att en stat som ratificerat konventionen skall vidta nödvändiga åtgärder för att förbättra barnets psykiska och fysiska rehabilitering efter att ha varit offer för bland annat krig. Denna rehabilitering ska äga rum i en miljö som främjar hälsan samt ökar barnets självrespekt. Jag anser att skolan hade varit ett bra exempel på en miljö som främjar barnets hälsa och ökar barnets självrespekt för när man går i skolan så träffar man sina lärare och klasskamrater närmast dagligen vilket gör att man i de flesta fall bygger upp en relation till skolpersonalen som medför en del tillit. Tyvärr har inte skolan alltid de resurser som krävs för att erbjuda dessa barn och ungdomar denna rehabilitering av tidigare trauman och utomstående parter kopplar in.

Det som jag anser vara mest problematiskt för skolan i den hjälp de erbjuder dessa elever är att personalen ofta inte får veta tillräckligt mycket om vad eleven har varit med om tidigare och hur han eller hon mår i dagsläget. Hur detta skulle kunna förbättras har jag inget svar på då det är upp till varje elev och familj hur mycket de man vill berätta. Men genom att skapa en tidigare och mer frekvent dialog mellan eleverna och kuratorn hade de kunnat få den professionella hjälp som kuratorn ofta kan erbjuda. Om kuratorn hade fått en ökad relation till eleven efter inskrivningen hade detta kanske kunnat resultera i att elever som lider av posttraumatisk stress söker hjälp hos skolans kurator istället för hos lärarna. Med detta menar jag inte att det är negativt att eleverna vänder sig till lärarna för hjälp men lärarna har inte alltid den kunskap som krävs för att kunna hjälpa en elev att bearbeta sina problem.

Som tidigare nämnt i uppsatsen visar forskning på att barn och ungdomar med flyktingbakgrund förbättrar sin svenska om de har vänner med svenska som modersmål. Därför bör skolan satsa mer på eventuella aktivitetsdagar och samarbeten mellan IVIK programmet och de nationella gymnasieprogrammen, detta för att främja IVIK elevernas svenska men även också för att undvika den segregation som uppstår mellan dessa program. Ett ökad samarbete hade

förmodligen ökat förståelsen och förhoppningsvis minskar eventuella klyfter som uppstår mellan dessa elever.

Ett dilemma som jag tror vanligen uppstår är hur långt skolans ansvar sträcker sig när det gäller bearbetningen av elevernas problem. Skolan är ju en plats för elever att utbilda sig och förbereda sig för kommande studier och det är lärarnas uppgift att så gott de kan hjälpa eleverna dit. Men att vara lärare för elever som kommer från krigshärjade länder skiljer sig från att vara lärare i en ”vanlig” klass. De får höra om elevernas tidigare traumatiska upplevelser och deras kanske bedrövliga situation de befinner sig i för tillfället och det kan vara påfrestande att höra allt detta men inte kunnat bidra med så mycket hjälp som man önskar att man kunde. Möjligheten att koppla in utomstående hjälp betyder förmodligen väldigt mycket, inte bara för eleven men även för lärarna då de i de flesta fall kan försäkra sig om att eleven får den hjälp som krävs.

Hade jag i efterhand haft möjlighet att ändra någonting i undersökningen hade det jag under intervjun frågat hur lång erfarenhet lärarna har av att arbeta med barn och ungdomar. Jag tror det hade varit intressant att se om det finns som koppling mellan lärarens tidigare erfarenheter samt deras förmåga att uppmärksamma elevernas eventuella posttraumatiska stress. För vad som förvånade mig under intervjuerna med lärarna var att en av lärarna gav flera exempel på hur elevernas posttraumatiska stress uttrycker sig medan den andra läraren inte trodde att någon av hennes elever led av diagnosen. I detta fall kan jag inte göra någon jämförelse mellan tidigare erfarenhet och detta uppmärksammande av lärarna men det kan vara att tänka på till vidare forskning.

REFERENSER

Litteratur

Angel Birgitta, Hjern Anders, *Att möta flyktingar, 2:a uppl.*, Studentlitteratur, Lund, 2004

Browlie, Ian, *Basic documents on human rights*, Oxford University Press, USA New York, 2006

Cederberg Meta, *Utifrån sett, Inifrån upplevt – Några unga kvinnor som kom till Sverige i tonåren och deras möte med den svenska skolan*, Holmbergs, Malmö 2006

Gustavsson Lars H, Lindqvist Agneta, Böhm Birgitta, *Barn i Krig – röster och fakta*, Verbum Gothia, Stockholm, 1987

Kennedy David, *Of War and Law*, Princeton University Press, New Jersey, 2006

Lantz Annika, *Interjumetodik*, Studentlitteratur, Lund, 1993

Lorentz Hans, Bergstedt Bosse, *Interkulturella perspektiv, pedagogik i mångkulturella lärande miljöer*, Studentlitteratur, Poland 2008, Herbert Anna

Rodell Olgac Christina, *Förberedelseklassen – en rehabiliterande interkulturell pedagogik*, Almqvist och Wiksell förlag, Göteborg 1995

Smith Rhona K.M, *International Human Rights*, Oxford University Press, New York 2007

Elektroniska källor

Barnombudsmannen <http://www.bo.se/Arkivsida.aspx?pageid=7337> Senast besökt den 7 maj 2010 Kl 10:10

<http://www.migrationsverket.se/info/1143.html> Senast besökt den 13 maj 2010 Kl 17.29

<http://www.migrationsverket.se/info/215.html> Senast besökt den 20 maj 2010 Kl 14.06

<http://www.migrationsverket.se/download/18.78fcf371269cd4cda980001754/Inkomna+ans%C3%B6kningar+om+asyl+hel%C3%A5ret+2009.pdf> Senast besökt den 6 maj 2010 Kl 10:06

<http://www.nav.mah.se/person/id/HSMACE> Senast besökt den 22 maj 2010 Kl 10:12

<http://www.skolverket.se/sb/d/2260/a/12696> Senast besökt den 15 maj Kl 15:26

Rapport från Skolverket. ”Redovisning av uppdraget att ta fram tabeller för officiell statistik över deltagare i svenskundervisning för invandrare.” Dnr U2008/8481/SAM/S

http://www.unicef.se/assets/faktablad-barn-pa-flykt_403041a.pdf Senast besökt den 6 maj 2010

Kl 10:31

<http://www.unicef.se/om-unicef/fakta-om-unicef-och-barns-rattigheter/barn-i-krig> Senast

besökt den 6 maj 2010 Kl 09:19

BILAGA 1

Intervjufrågor Lärarna Åsa och Camilla

Vad har du för utbildning?

Hur länge har du arbetat som lärare med IVIK elever?

Och ungefär hur många elever är ni normalt i en IVIK klass?

Ungefär hur många i en IVIK klass kommer från krigshärjade länder?

Vad får ni för information om de här eleverna när dom kommer? Och hur?

Kan ni ge några exempel på vad för typ av upplevelser sådana här elever kan ha varit med om som kommer till Sverige från ett krigshärjat land?

Vet du om några av dessa elever lider av posttraumatisk stress efter detta?

Har du funderat kring hur dessa tidigare traumatiska upplevelser uttrycker sig i undervisningen och i övriga skolan?

Märker du någon skillnad i klassrummet på elever som kommer från krigshärjade länder om man jämför med elever som inte gör det?

Jobbar ni på något sätt med att försöka få in IVIK eleverna med andra elever på skolan?

Hur arbetar ni i IVIK klasserna med att komma ut på aktiviteter och att lära känna samhället?

Pratar ni någon gång om krigssituationer i klassrummet?

Nej hur det känns för dig att prata med elever som har varit med om sådana här saker?

Hur ber dom här eleverna oftast om hjälp? Är det genom lärare, kurator? Om dom ber om hjälp över huvudtaget?

Hur erbjuder skolan hjälp till dom elever som vill ha hjälp?

Kontaktar ni elever som uppenbarligen mår dåligt om de inte kommer till er?

Finns det något du tycker att skolan hade kunnat förändra eller förbättra i den hjälp de erbjuder eleverna?

BILAGA 2

Intervjufrågor Kuratorn Magnus

Vad har du för utbildning?

Hur länge har du arbetat som kurator?

Hur många dagar i veckan är du tillgänglig för eleverna här på skolan?

Har du någon erfarenhet av att elever med krigserfarenheten söker hjälp hos dig?

Om dessa elever inte kommer till dig för att bearbeta sina trauman, söker de hjälp hos dig för andra saker?

Kan du ge exempel på vad dessa elever kan ha varit med om?

Är du ute på skolan något för att lära känna eleverna?

Får du veta något om en elev som kommer ny till Sverige?

Vilken hjälp erbjuder ni till eleverna som behöver prata om tidigare traumatiska upplevelser?

Har ni möjlighet att "länka" eleverna vidare om de känner att de behöver hjälp utanför skolan?

Kontaktar ni föräldrarna när en elev som mår dåligt kontaktar dig?

Är det även föräldrar som kontaktar dig när deras barn eller till och med när de själva mår dåligt?

Märker du något mönster i hur elever som kommer från krigshärjade länder uttrycker sig i skolan om man jämför med elever med en annan bakgrund?

Om du hade fått ändra på något i skolan sätt att hantera dessa elevers behov av hjälp, vad hade det då varit?

BILAGA 3

Intervjufrågor Skolsköterska Sara

Vad har du för utbildning?

Hur länge har du arbetat som skolsköterska?

Har du någon erfarenhet att elever från krigshärjade länder kommer hit söker hjälp?

Kan du ge något exempel på vad de här eleverna kan ha varit med om tidigare?

Ställer du upp om en elev bara vill samtala med dig eller utför du enbart fysiska undersökningar?

Hjälper ni dessa elever att få hjälp utanför skolan? Vad erbjuder skolan för hjälp till elever som behöver vädra sina traumatiska upplevelser?

Men märker du någon skillnad eller ser du något mönster i beteendet hos elever som har varit med om väldigt traumatiska upplevelser mot elever som inte har varit det?

Hur mycket inblandare är föräldrarna?

Tror du att en del elever kan tycka att det är skönare att gå till dig som kvinna än en manlig kollega?

Om det är något du hade velat ändra i skolans sätt att hjälpa dessa elever, är det något du har tänkt på som kunde göras bättre eller annorlunda?